

Stig Frode Olsen

ROVFUGLER OG UGLER

i Nord-Europa

Stig Frode Olsen har både skrevet teksten og tatt bildene i boka. Han er utdannet biolog og har vunnet en rekke førstepriser som naturfotograf, blant annet NM i naturfoto i 1987, 2003 og 2004, og nå sist i 2006 fikk han en andreplass i samme konkurranse. I 2006 fikk han også førsteprisen i kategorien «Truede arter» i verdens mest prestisjetunge naturfotokonkurranse, arrangert av BBC og British Natural History.

Stig Frode Olsen har skrevet en rekke artikler om fugler/dyr i aviser og tidsskrifter. Han er en av våre fremste fuglefotografer og besitter antakelig en av de mest unike bildesamlingene av Nord-Europas rovfugler.

Innhold

Forord	6	Innledning ugler	184
Innledning	7	Systematikk hos ugler	185
		Hubro	186
Innledning rovfugler	8	Snøugle	196
Systematikk hos rovfugler	9	Haukugle	206
Vepsevåk	10	Kattugle	214
Glente	20	Slagugle	224
Svartglente	28	Lappugle	234
Havørn	32	Hornugle	244
Sivhauk	42	Jordugle	254
Myrhauk	50	Perleugle	264
Enghauk	58	Spurveugle	272
Hønsehauk	68	Kirkeugle	280
Spurvehauk	78	Tårnugle	288
Musvåk	86	Tips for artsbestemmelse av ugler	296
Fjellvåk	96		
Kongeørn	104	Antall hekkepar i de nordiske land	298
Fiskeørn	114		
Jaktfalk	124	Ordforklaringer	302
Vandrefalk	136	Litteraturliste	303
Lerkefalk	146	Bestilling av bilder	303
Dvergfalk	154		
Tårnfalk	162		
Tips for artsbestemmelse av rovfugl	170		
Fluktidentifikasjon rovfugler	172		

Forord

Egentlig begynte min gryende interesse for rovfugl allerede mens jeg var en liten gutt. Sterkest i minnet står min avdøde mors fortellinger fra sitt hjemsted, en gård i indre Ryfylke. Svært levende berettet hun om livet fra sin egen barndom, og ofte inngikk det i disse fortellingene opplevelser med både kongeørn, hubro og hønehauk. Fra et mors fang, med store øyne og vidåpne ører, fantaserte jeg meg inn i hennes barndoms verden.

Seinere ble eldre brødres nysgjerrighet på fugler også spiren til en gryende interesse.

I 12–13-årsalderen meldte jeg meg inn i en ornitologisk forening. Jeg ble med på turer, og etter hvert ble jeg mer og mer fengslet av rovfugler. Ved hjelp av en fuglebok, en håndkikkert og seinere et teleskop, begynte jeg å artsbestemme de fleste fugleartene.

Familien vår hadde en hund, og jeg gikk daglig turer med den i skogene rundt mitt barndomshjem. Hønehauken var her en flittig gjest vinterstid, og et kort glimt av hauken ble ofte turens høydepunkt. Seinere, som 16-åring, fikk jeg oppleve min første vandrefalk. Deretter ble det mange års leting og registrering av arten i forbindelse med «Prosjekt falk» som ble startet i 1976. Jeg ble med på reirovervåkinger og tilbrakte etter hvert mye av min fritid ute i felten. En gang på begynnelsen av 1980-tallet kjøpte jeg mitt første kamera, og selvsagt ble rovfuglene et yndet, men svært vanskelig motiv. Omsider ble fotoapparatet brukt nesten like flittig som kikkerten, og det ble duket for nok en lidenskapelig interesse. Det er alle disse rovfuglbildene og opplevelsene mine som har blitt utgangspunktet for denne boken.

Interessen for naturen medførte at valg av studieretning måtte bli biologi, som til slutt endte med et hovedfag innen biologi. Deretter var veien kort til å lage bildeartikler om natur, noe som jeg faktisk har gjort i nærmere 20 år. Tanken på å lage en bok ble heller ikke fremmed etter hvert.

En fotobok om alle rovfuglene i Nord-Europa hadde ikke vært mulig uten hjelp og informasjon fra andre naturinteresserte. Jeg vil benytte anledningen til å takke alle som på en eller annen måte har hjulpet meg direkte eller indirekte med fotograferingen. Spesielt må jeg takke noen personer som har nedlagt stort feltarbeid og brukt mye tid for å hjelpe meg til å få bilder av enkelte arter: Arve Østlyngen, Conny Land, Klaus Dichmann, Odd Frydenlund Steen, Olafur Nielsen, Roar Svenkerud og Vidar Lilleseth. Også en stor takk til de fotografene som har bidratt med bilder til denne boken. Jeg har kjøpt inn bilder av de artene hvor jeg ikke er fornøyd med mitt eget bildemateriale.

Jeg vil også takke min kone som har vist stor forståelse og tålmodighet for min til tider svært tidkrevende interesse. Men også mine barn, som har oppmuntret meg og vært ivrige tilskuere til mine bilder.

Kanskje kan dette hundreåret, i motsetning til det forrige, bli en periode hvor rovfuglene i hvert fall får fred for kuler og krutt og direkte etterstrebelser. Kanskje kommer vi så langt etter hvert at enhver grunneier som har hekkende rovfugler og ugler, ser på disse artene som kun en berikelse for sin eiendom. Håpet må også bli at enhver tobeint jeger ser på disse fjørkleddede jegerne med respekt og glede, og ikke kun som konkurrenter. Da gjenstår det å se om vi er i stand til å bevare store nok og intakte leveområder for hver enkelt art. Her vil det nok være atskillig konfliktstoff i årene som kommer. Enn så lenge må vi passe nøye på hvilke giftstoffer som akkumuleres i næringskjedene. Rovfuglene er ofte de første varsellampene som signaliserer at skadelige giftstoffer er havnet ut i naturens kretsløp. I så måte er de viktige indikatorer også for oss mennesker, dersom vi tenker på vår egen helbred.

September 2007
Stig Frode Olsen

Havørn

Havsörn
Havørn
Merikotka

Utsikten fra havørnens reir. Havørnen trives i skjærgård som er rik på øyer og føde.

Havørnen er Europas største ørneart. Norge har sannsynligvis nærmere 3000 par, og havørnen er nå blitt en karakterart langs kyst-Norge. Langsamt erobrer havørnen tilbake gamle hekkeområder også i andre land. Men skal havørnen atter bli et vanlig syn også på kontinentet, må viktige våtmarker vernes for all ettertid.

Havørnens mektige vingespenn kan måle over 2,5 meter. Voksne fugler kjennes lett igjen på hvit stjert i flukt. Legg også merke til at stjerten er svært kort.

LATINSK NAVN: Haliaeetus albicilla.

GLOBAL UTBREDELSE: Russland, Skandinavia, Island og Grønland. Utryddet i store deler av Europa, men restbestander i sørøstre deler av kontinentet.

NORGE: Kyststripa fra Finnmark til Agder. Utvides. Også sporadisk hekking på Østlandet.

HABITATVALG: Knyttet til kysten, men kan også hekke ved vassdrag og deltaer hvor det er rikelig tilgang på byttedyr.

ANTALL HEKKENDE PAR I NORGE: 3000.

BESTANDSUTVIKLING: Økende.

GENERELLE KJENNETEGN: Kjempestor rovfugl med lange og breie vinger kombinert med kort stjert.

KJØNNSMODEN: Helt hvit stjert, brunlig fjørdrakt med lysere hals og hode. Stort gult nebb.

KJØNNSFORSKJELLER: Like i fjørdrakten, men hunnen er størst.

UNGFUGLER: Mørkere i fjørdrakten, men stor individuell variasjon, foruten at fjørdrakten forandres for hvert år til de blir utfarget ved 5–6-årsalder.

FORVEKSLINGSMULIGHETER: Kongeørn.

KROPPSLENGDE: 70–90 cm.

VINGESPENN: Opptil 260 cm.

VEKT: Fra 3,5–6,5 kg.

FØDE: Hovedsakelig fisk og sjøfugler. Mye åtsler, spesielt om vinteren.

REIR: Bygger stort kvistreir som plasseres på berghyller eller i tre.

EGGLEGGING: Mars–april, 2–3 egg.

RUGEPERIODE: 35–38 dager.

UNGEPERIODE: 11–12 uker.

TREKKFORHOLD: Standfugl, men ungfuglene kan vandre mye.

LEVEALDER: Viltlevende inntil 30 år.

MAJESTETISK SKRUR HAVØRNEN SEG OPP med langsomme vingslag til stadig større høyder. Den gedigne fuglen, med et vingspenn på rundt 2,5 meter, blir etter hvert som en liten prikk som svever høyt oppunder skydekket. Her oppe fra ser den ned på en fantastisk skjærgård: Øyer, holmer og skjær ser ut som de er drysset ut på havoverflaten med en gavmild hånd og danner til sammen et fantastisk mosaikkmønster. Lenger inne reiser fastlandet seg med stupbratte fjellsider og trange fjorder. Her, hvor skjærgården og fjordlandet møtes, trives ørnen. Her finner den føde, og her bygger den sitt gedigne kvistreir i bratte hamrer. Det er godt å leve i havørnland.

Havørnen er snart en hekkefugl langs hele Norges kyst, fredningen synes å ha gjort underverker. Den var en gang et vanlig syn langs hele kyststripa, men uvetting forfølgelse medførte at den overlevde kun i våre nordligste fylker. Fra og med 1968 ble den fredet, og bestanden har langsomt bygget seg opp igjen. Nå observeres den regelmessig også langs hele kysten av Sørvestlandet og Sørlandet. Hekking ved flere lokaliteter er allerede påvist, og det er bare et tidsspørsmål før den også begynner å hekke i selve Oslofjorden. Pardannelse blant ørner er allerede observert, og hekking forventes i nær framtid. Noe å se fram til for naturglade Oslofolk!

Havørnen har alltid blitt betraktet som en kystfugl i Norge, derav navnet. Men dette vil forandre seg i framtiden. Nå blir havørnen også observert i innlandsfylker, og det er nå tre territorielle par i det indre Østlandet. Omsider vil havørnen også bli en vanlig rovfugl i innlandet. Her vil den velge sine hekkeplasser ved vassdrag som vil gi ørnen tilgang på fisk.

Norge har Europas største bestand av havørn. Det er registrert ca. 2200 par, men sannsynligvis hekker det nærmere 3000 par i dag. Når havørnen etter hvert har kolonialisert innlandsfylkene, vil dette tallet stige ytterligere. Med andre ord vil havørnbestanden i framtiden bli normalisert igjen. Den vil bli like vanlig som i gamle dager, og vi vil betrakte situasjonen på 1900-tallet som et mørkt kapittel for havørnen.

En holdningsendring i lokalbefolkningen der havørnen hekker, er nok delvis en forklaring på bestandsøkningen foruten fredningen. Den blir ikke lenger oppfattet som noen trussel, selv om den har krumt nebb og kvasse klør. Faktisk er man stolt over havørnen. Og i flere områder er den en turistattraksjon. Også i våre naboland øker havørnbestanden. Land

som Danmark og Skottland, hvor havørnen har vært utryddet, har nå fått nyetablerte bestander av denne mektige rovfuglen. Bestanden i Skottland er opprinnelig norske havørner som er blitt innfanget og satt ut.

I Østersjøområdet var miljøgiftene et stort problem for havørnbestanden. Miljøgiftene resulterte i dårlig ungeproduksjon. I Sverige har en derfor i en årrekke drevet med føring av havørn. Vinterstid legges det ut slaktavfall for at ørnene skal få giftfri mat ved flere lokaliteter, spredd over hele landet. Denne innsatsen har selvfølgelig resultert i en oppgang i den svenske bestanden. Nå hekker det faktisk flere par på vestkysten av Sverige. Dermed nærmer havørnen seg Oslofjorden også fra sørøst.

På grunn av den store bestanden har Norge et stort forvaltningsansvar for havørnen. I våre naboland er havørn betraktelig sjeldnere, og hekkebestanden i Sverige og Finland er på rundt 250 par, mens Danmark har rundt 10 par. I Danmark reetablerte havørnen seg i 1995.

Havørnen henter mesteparten av føden fra sjøen. Og det er sjøfugl og fisk som dominerer. Blant fuglene er det ærfugl, toppskarv, alker og måker som dominerer. Av fisk dominerer torskefisker. Enkelte par kan spesialisere seg på sjøfugl, mens andre foretrekker mest fisk.

Flere kontrollerte vitenskapelige forsøk er gjort for å finne ut av havørnens løfteevne. Med utlagt åte med kjent vekt er det enkelt i så måte å finne ut hva den klarer å løfte. Konklusjonen er kort fortalt at den har store problemer med å løfte bytter som er tyngre enn 3 kg. Selv om ørnene flere ganger prøvde iherdig å løfte åter som veide 4–5 kg, måtte de gi tapt. Resultatene er helt sammenfallende, både for bytte-transport, frivillige løft og belastningsforsøk. Uansett hvilke forhold ørnene hadde under disse løfteforsøkene, peker eksperimentene i samme retning. Dermed synes angivelige observasjoner/rapporter om ørners kjempeløft å være lite trolige. Det omtalte ørnerovet på Leka hvor en havørn angivelig skal ha løftet en 19 kg tung jentunge, må dermed ha andre forklaringer, da det finnes ingen fysisk mulighet for et slikt løft.

Havørnen er en hardfør fugl. Allerede i slutten av februar kan ørnen ligge på egg. Da har den pyntet og bygd på reiret i løpet av iskalde vintermånedene. Og det er ikke uvanlig at ørnen nærmest ligger nedsnødd på reiret og ruger. Men vanligvis skjer eggleggingen litt seinere, som regel i løpet av

Havørnen er vår største rovfugl. Fugler i voksendrakt som her, er utrolig vakre på nært hold. Legg merke til det kraftige, voksgule nebbet.

mars. Noe som er svært viktig å vite for alle som ønsker å oppleve havørnen, er at forstyrrelser i rugetiden ofte kan medføre mislykket hekking. Dermed bør en unngå å nærme seg reiret i denne perioden, selv om det er aldri så fristende! Ungene trenger lang opplæringsperiode og følger etter foreldrefuglene til langt ut på høsten. Men seinhøsten spiser de kun restene etter foreldrefuglenes måltider og blir ikke lenger aktivt matet.

Havørnen er blant de lengstlevende fuglene i vår fauna og hekker ikke før den blir 6 år. Vanlig levealder for voksne havørner er 25–30 år. Men det rapporteres også om eldre fugler, og det er ikke umulig at de kan nå en alder på hele 50 år!

Eldre fugler blir lysere i fargen i hode og hals med årene. I motsetning til ungfuglene, har eldre fugler lys iris. Fjødrene i nakken er litt tjufsete og gir ørnen gjerne et litt upleid utseende.

Havørnen har nettopp fanget en makrell og har allerede satt kursen mot reiret.

En havørnungfugl i sin første vinter. De yngre havørnene er mye mørkere enn de voksne fuglene, og helt utfarget blir de ikke før de blir ca. 5 år. Legg merke til mørk iris og nebb, foruten mørk fjørdrakt på hals og hode.

Dette bildet viser tydelig hvor forskjellig ungfuglen til havørnen er i flukt i forhold til den voksne fuglen som er avbildet med en makrell i klørne. Ungfuglen har mørkere stjern, hodeparti og nebb, samt ulike lyse/hvite felter som varierer individuelt og med alder.

En havørn fra svensk lappland på besøk i Rogaland. Ikke nok med at den kommer langveis fra, i tillegg er den et avbleket individ, det vil si en fugl som ikke har full pigmentutvikling i fjørdrakten. Disse lyse havørnene er velkjente i den svenske populasjonen, men er ikke registrert i den norske bestanden. På avstand mot hvit snø er den svært vanskelig å oppdage. Her har den satt klørne i en høne som er lagt ut som åte. Fuglen er i sitt tredje leveår.

Fotografen forteller:

Sommeren 2004 hadde jeg noen fantastiske dager i båt i Nord-Trøndelag. Båten var rask og passerte en mengde holmer og øyer relativt fort. Skjærgården var utrolig vakker, rik på liv, og havørnen skulle være en karakterfugl i landskapet. Det tok heller ikke lang tid før jeg fikk sett den første havørnen. En umiskjennelig silhuett avtegnet seg mot himmelen på toppen av et skjær. Der satt havørnen, urørlig som en saltstøtte. Men i kikkerten kunne jeg se at den speidet med vaksomme øyne.

Et svartbakpar kom flygende i direkte kurs mot ørnen. Skrikende og illsinte stupte måkene mot ørnen gjentatte ganger. Det hender ikke så rent sjelden at havørnen tar unger til svartbak. Svartbaken prøver å hevne seg så godt den kan ved å mobbe havørnen. Havørnen dukket med hodet hver gang stormåkene kom for nær, og kikket med olmt blick mot måkene. Den lot seg ikke affisere for mye, den var for stor og overlegen til det. Ørnen hadde andre hensikter, den ville ha mat, og fisk fristet mest for øyeblikket.

I løpet av noen få sekunder skulle hele scenariet forandre seg! Tre hundre meter unna ørnen hadde plutselig en flokk med måker

oppdaget noe. Med skråll og leven kranget de innbyrdes om noe. Havørnen fokuserte blikket og skjønnte fort hva det dreide seg om. Raskt kastet ørnen seg på vingene. Den tok noen tak med vingene og vant høyde i luftrommet, så gled den på skrått ned mot måkeflokken med nedsenkede bein. Det var helt tydelig at den hadde alvorlige hensikter. Stormåkene lettet øyeblikkelig og varslet engstelig. Ørnen skjøt stadig større fart. De siste meterne før den nådde vannflaten, slengte ørnen beina fram, og kvasse klør kom til syne. I et lite øyeblikk stod vannspruten. Idet ørnen kavet med tunge vingslag for å vinne høyde igjen, så jeg tydelig at det hang noe i klørne. En fisk, mer bestemt en makrell, ble nå ørnemat fremfor måkemat.

Når tilgangen på mat er knapp, kommer det fort til stridigheter mellom ulike ørner når de først har funnet noe spiselig. Da skjer alt lynhurtig, og ofte er kampen over før en har rukket å reagere med kameraet. Jeg var svært heldig og klarte å få en hel serie med kampbilder ved en overvintringsplass for havørn i Sverige. Jeg falt spesielt for et bilde. Den ene ørnen ligger på ryggen og venter på nærkontakt, mens den andre angriper med en volds-

som kraft. Føttene er helt framstrukket, samtidig som begge vingene er helt strukket bak ryggen. Med åpne, kvasse klør er det kun snakk om et tusendels sekund før en voldsom nærkontakt.

Sist vinter hadde jeg flere situasjoner hvor jeg fikk oppleve havørn i lag med kongeørn. Jeg har pleid å føre ørn i fjellene, men havørnen pleier å være langt mer sky enn kongeørnen. Den sitter gjerne på avstand og kikker på de mer aggressive kongeørnene som mer enn gjerne forsyner seg av åtet. Men denne vinteren var det en voksen havørn som flere ganger prøvde å ta kampen opp mot kongeørnen. Havørnen var et pussig syn når den vagget mot kongeørnen, med delvis løftede vinger. Framtung og rar ble den i forholdt til de mer elegante kongeørnene. Men den var stor og lyktes med å fordrive kongeørner ved et par tilfeller.

Det er rart, men har først en ørn landet ved en åteplass, kommer det gjerne flere. Egentlig kan ørnene være svært sosiale fugler, inntil de skal dele selve maten. Og en ørn sittende nede på bakken er et tydelig signal til andre ørner om at her er det mat å finne og at det er trygt å lande. Totalt talte jeg minst seks forskjellige havørner ved åteplassen, derav to årsunger og en avbleket ungfugl. Jeg fikk nærmest sjokk da jeg første gang fikk se den lyse ørnen. Sittende på toppen av en stein mot hvitt snølandskap, var den nærmest usynlig. På nært hold fikk jeg imidlertid se at ørnen ikke var helt hvit i fjørdrakten. Den ga et gulhvitt preg hvor det også var islett av bruntoner i fjørdrakten. Det skal bli spennende å se om dette lett gjenkjennelige individet dukker opp igjen til neste sesong.

Med voldsom kraft angriper en havørn en artsfrende. Det er snakk om et tusendels sekund før det gjør skikkelig vondt.

Havørnen stuper ned med stor fart og kraft når den fanger fisk og er et mektig syn på nært hold.

På vei opp fra vannoverflaten står vannspruten rundt havørnen.

Hønehauk

Duvhök
Duehøg
Kanahaukka

Hønehauken liker seg i eldre, litt åpen furuskog, og selve reiret plasseres gjerne i et tre som står i en åsrygg. Vanligvis plasseres reiret i furutrær, men også andre treslag kan benyttes, som f.eks. bjørk og osp.

Hønehauken er en av de mest komplette rovfuglene i norsk fauna. Den behersker flere livsmiljøer og jakter både i tett skog og i åpent landskap. Enten hønehauken befinner seg langs kysten, i innlandet eller trekkende over fjellområder, er hønehauken en trussel for nærmest enhver skapning.

Hønehauken er i voksen drakt en nydelig fugl med kontrastrike tegninger. Undersiden er hvit med tverrbånd. En tydelig hvit overøyenstripe, kombinert med gule til oransje øyne, gir særpreg til hodetegningene. Legg også merke til lang stjert og gule føtter og vokshud (innerst ved nebbet).

LATINSK NAVN: Accipiter gentilis.

GLOBAL UTBREDELSE: Store deler av Europa, Russland og Nord-Amerika.

NORGE: Hele landet, men mer sjelden i Finnmark.

HABITATVALG: Trives best i gammel naturskog, fortrinnsvis barskog.

ANTALL HEKKENDE PAR I NORGE: Sannsynligvis mellom 1300–2000 par.

BESTANDSUTVIKLING: Vurdert som direkte truet, pga. hogst drift.

GENERELLE KJENNETEGN:

Mellomstor rovfugl med lang stjert og korte vinger.

KJØNNSMODEN: Fra ca. 2 år: Gråbrun overside, hvit underside med tverrbånd. Hvit overøyenstripe.

KJØNNSFORSKJELLER: Hunnen er betydelig større enn hannen. Hannen er mørkere på oversiden og har smalere tverrbånd. Iris ofte mer oransjefarget. Hunnens iris er gul.

UNGFUGLER: Brun overside, gulbrun underside med lengdestriper.

FORVEKSLINGSMULIGHETER: Små hanner med spurvehauk. Hunner med jaktfalk.

KROPPSLENGDE: 48–62 cm.

VINGESPENN: 135–165 cm.

VEKT: 620–2050 g.

FØDE: Vanligvis fugler og pattedyr. Fra troster til småvilt som orrfugl, røy og hare. Vinterstid tar den gjerne åtsler.

REIR: Bygger stort kvistreir i tre.

EGGLEGGING: April/mai. 2–5 egg.

RUGEPERIODE: 35–38 dager.

UNGEPERIODE: Flygedyktige etter 35–38 dager.

TREKKFORHOLD: Eldre fugler holder ofte til nær hekkeområdet året rundt. Yngre fugler trekker ut til kysten seinhøstes. Noen trekker ut av landet.

LEVEALDER: Eldste ringmerket fugl ble 19 år.

HØNSEHAUKEN ER EN AV DE mest komplette rovfuglene i norsk fauna. Den behersker flere livsmiljøer og jakter både i tett skog og i åpent landskap. Enten hønsehauken befinner seg langs kysten, i innlandet eller trekkende over fjellområder, er hønsehauken en trussel for nærmest enhver skapning. Enten det er fugler i flukt eller pattedyr på bakken, vil de være i faresonen når hønsehauken nærmer seg. Den pleier ikke å ta småfugler, men fra trostestørrelse og oppover er nesten enhver art aktuell. Til og med fullvoksne tiurer figurerer på byttelisten. Og vinterstid kan hønsehauken til og med utfordre ørner for å få tilgang på åtsler. Hare, ekorn og kaniner er pattedyr som faller i smak, og det skal behendig manøvrering til for å ta et ekorn som hopper fra tre til tre, eller en hare i fullt firsprang med alle sine tverrkast. Hønsehauken dreper med beina, med voldsom kraft trenger klørne inn i byttet. I forhold til kroppsstørrelsen har hønsehauken relativt større og kraftigere bein enn de fleste andre rovfugler. Eneste fuglen som regelmessig tar hønsehauk, er hubroen. Hubroen er enda større og tar alt den kan rå over. Nattestid er spesielt ungfuglene utsatt, dersom hubroen hekker i nærheten. Jeg har selv flere ganger funnet ungfugler av hønsehauk på hubroens ribbeplasser.

Men det er gammelskogen som er hønsehaukens kjernebiotop. Her bygger den sitt reir og fostrer opp sine unger. Den optimale biotopen er ofte lys, åpen furuskog med et bunndekke av blåbærris og lyng. Dersom det er åser eller koller i området, plasseres reiret ofte i et tre som står i en skråning.

Sitter en i nærheten og har utsyn over et slikt landskap fra en bakketopp, kan en være heldig og se hønsehaukparet kretse over skogen i kurtiseflukt på vårparten. Ofte skrikende og

med utspillede stjertfjører før de raskt stuper ned mellom trærne igjen, da gjerne for å pare seg eller bygge videre på reiret. I hekketiden er det vanligvis skrikingen som røper hønsehaukens tilhold i skogen, spesielt når den har større unger. Ellers vil også ribbeplassene, som gjerne ligger på rotvelter, avsløre haukens tilstedeværelse. Når skogen er full av trosteunger som hopper rundt på bakken, er disse et takknemlig lett bytte for hønsehauken, og på ribbeplassene kan det ligge rene lagre med trostunger.

For øvrig gjør hønsehauken lite av seg og er vanskelig å oppdage i storskogen. Inne i skogen er en observasjon av en hønsehauk gjerne over på et par sekunder. Du aner knapt hva du har sett, før hauken forsvinner i rask flukt mellom furustammene.

Annerledes er det i åpent landskap nær kysten og i våtmarker, hvor hønsehauken også overvintrer. Her kan hønsehauker være lett synlige, sittende i enslige trær eller på gjerdestolper i timevis. Men som regel er det sjeldent langt til nærmeste skogholt hvor hønsehauken overnatter og ribber sine bytter.

Hønsehauken har kun én alvorlig fiende: Det moderne skogbruket ødelegger livsmiljøet dens. Fra å være en relativt vanlig art i de fleste skogsområder, rapporteres det nå stadig fra flere deler av landet at bestanden minker faretruende. Fortsetter denne utviklingen, vil hønsehauken etter hvert forsvinne. Det haster for hønsehauken. Mange betrakter dermed hønsehauken som en av våre mest truede rovfugler.

I Norge hekker det sannsynligvis mellom 1300–2000 par, mens bestanden i Sverige er på 6000–8000 par, i Finland regner en med 5000–6000 par, mens det i Danmark er rundt 600 par.

Selve paringsakten skjer under høyløtt skriking, og i april måned er det utrolig spennende å følge med på hønehaukens atferd. Fuglene parer seg flere ganger hver dag før egglegging, i en periode på flere uker. Bildet viser tydelig forskjellen i størrelse mellom kjønnene. Foto: Rolf Selvig

En yngre hønehawk har nettopp oppdaget en annen rovfugl i nærheten av sitt bytte. Den inntar straks en trusselpositur. Blikket blir intenst drepende, vingene senkes og åpnes litt, foruten at stjerten spres ut i vifteform. Alt dette for å gi et større og mektigere inntrykk. Legg merke til unghaukens lengdestriper på bryst og buk som har lys brungul bunnfarge.

Ingen annen rovfugl har et blikk som måle seg med hønsehauken, noe som gjør den svært fotogen. De kontrastrike tegningene røper at dette er en eldre fugl.

En bildeserie i flukt som formidler hønehaukens kraft og råhet. I det nederste bildet kommer hønehaukens breie, korte, fingrete vinger samt den lange stjerten tydelig fram. Denne kombinasjonen gjør den svært manøvrerbar i tett skog. Fuglen er en ungfugl.

En hønehaukhann i kurtiseflukt. Legg merke til de hvite fjørene under stjerten som spres ut og rundt stjerten. I bølgeflukt lavt over furuskogen, signaliserer haukene til hverandre at det er på tide å tenke på familieliv.

Fiskeørn

Fiskgjuse
Fiskeørn
Kalasääki

Fiskeørnen er naturlig nok sterkt knyttet til ferskvann, hvor den finner sin føde. Ofte plasseres reiret i vannets umiddelbare nærhet, nesten alltid i toppen av en furu som gjerne står på en holme eller et nes.

Glidende på lange, slanke vinger følger fiskeørnen vassdraget. Ferden går nordover mot fjorårets hekkeplass. Av og til stanser den opp i luften med baksende vinger. Tydeligvis er det noe nede i vannflaten som har fattet interesse. Så legges vingene inntil kroppen og med fremstrakte bein stuper fiskeørnen mot dagens fangst.

Fiskeørnparet hviler i favorittreet sitt. Fra dette treet har paret en fantastisk utsikt over et hekkevann. Hannfuglen sitter øverst. Vanligvis har hannen mer diffust brystbånd enn hunnen. Fiskeørnen er for øvrig karakteristisk med brunt bånd på siden av det hvite hodet, foruten kombinasjonen av brun overside og hvit underside.

LATINSK NAVN: Pandion haliaetus.

GLOBAL UTBREDELSE: Hele verden med unntak av Sør-Amerika.

NORGE: Hovedsakelig Østlandet opp til Trøndelag, sprer seg vestover.

HABITATVALG: Barskogområder med større vann og vassdrag.

ANTALL HEKKENDE PAR I NORGE: Usikkert, kanskje rundt 200 par.

BESTANDSUTVIKLING: Stabil, eventuelt liten økning i bestanden.

GENERELLE KJENNETEGN: Større rovfugl med lange vinger og kort stjert, lys underside. Flyr med knekk i vingene.

KJØNSMODEN: Hvit underside med mørkt brystbånd og øyestripe, foruten mørke vingeknoker. Brun overside.

KJØNSFORSKJELLER: Hannen mindre og lysere, kan mangle brystbånd.

UNGFUGLER: Nesten identiske med voksne, men med lyse bremmer på fjørdraktens overside.

FORVEKSLINGSMULIGHETER: Kan muligens forveksles med en våk eller en stor måke på lengre hold.

KROPPSLENGDE: Ca. 60 cm.

VINGESPENN: 145–170 cm.

VEKT: 1100–2200 g.

FØDE: Fisk.

REIR: Stort kvistreir i toppen av en furu.

EGGLEGGING: April/mai, vanligvis 3 egg.

RUGEPERIODE: 35 døgn.

UNGEPERIODE: 8–10 uker.

TREKKFORHOLD: Utpreget trekkfugl. I Norge kun fra april til august/september. Overvintrer i Afrika.

LEVELDER: Eldste ringmerket fugl: 32 år.

FISKEØRNEN ER GODT TILPASSET SITT spesielle jaktsett. Den er relativt smalere over brystet enn de fleste andre rovfugler. Når fiskeørnen stuper med voldsom kraft fra stor høyde, forsvinner den ofte helt under vannflaten. Det er viktig å lage minst mulig motstand i vannet. Store mengder vann skal fortrennes, og det smale brystpartiet gjør sitt til at farten ikke blir unødvendig redusert når den skal gripe fatt i lynraske fisker. Fiskeørn kan også lukke neseborene slik at den unngår å få vann ned i lungene. Det som ellers er iøynefallende, er hvor godt utstyrt fiskeørnen er med nebb og klør. Ingen annen norsk rovfugl har forholdsvis så lange og krumme klør. I tillegg er føttene til fiskeørnen svært kraftige og lange, og på undersiden av tærne har fiskeørnen vorter med små, spisse pigger som fungerer nærmest som mothaker. Disse piggene hekter seg automatisk fast i fisken når fiskeørnen griper om den. De relativt lange beina gjør det også lettere å gripe fisk under vann da rekkevidden øker betraktelig.

Selv om det er omtalt tilfeller hvor fiskeørnen har tatt fisk opp mot 2 kg, så er det svært sjelden at vekten overstiger kiloet. Gjennomsnittsvekten er faktisk på rundt 300 gram, som dekker det daglige næringsbehovet. Fisken blir alltid fraktet med hodet i fluktretningen for å minske luftmotstanden, og fiskeørnen letter alltid mot vinden etter en fangst for å lette oppflukten. Det fortelles om fiskeørner som har prøvd seg på for stor fisk, og som dermed har blitt dratt ned i vannet og druknet. Opphavet til disse historiene er at det skal ha blitt fisket gjedder med rester av fiskeørnskjelettet hengende fast i kroppen. Jeg har imidlertid selv sett fiskeørnen prøve seg på for stor fisk flere ganger. Imidlertid hadde fiskeørnen ingen problemer med å slippe fiskene etter mislykkete forsøk på å lette med dem. Sannsynligvis går det galt dersom de lange klørne hekter seg fast inni selve skjelettet til fisken.

Fiskeørnen har en vid utbredelse og finnes på alle kontinenter utenom Sør-Amerika og Antarktis. Den er med andre ord en kosmopolitt. Fiskeørnen er delt opp i flere raser, men nominatrasen har størst utbredelse. Fiskeørnen har tidligere blitt utsatt for en voldsom forfølgelse på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Den ble nok oppfattet som en alt for stor konkurrent for mange lokale fiskere, og ble dermed utryddet i en rekke europeiske land. I dag regner en med en bestand på 7000–9000 par i Europa. Sverige, med 3400–4100 par, og Finland, med ca. 1200 par, har et stort forvaltningsansvar for arten. I Danmark hekker det kun 1–3 par og i Norge rundt 150 par.

I Norge har den eksplandert vestover de siste tiårene. Her fanger den fortrinnsvis ørret, som er den dominerende fiskearten i ferskvannene. En kan spekulere på om ørreten totalt sett gir et bedre energiregnskap for fiskeørnen. De raske ørretene er mer kaloririke enn karpefiskene østpå, men samtidig er de sannsynligvis vanskeligere å fange. Tidligere har en regnet at mangel på karpefisker samt sur nedbør med påfølgende fisketomme vann, har begrenset fiskeørnens utbredelse på Vestlandet.

Fiskeørnen trekker langt, helt ned til tropiske Afrika, og den passerer mange farer underveis. I Middelhavsområdet blir den fortsatt skutt ulovlig. Kun ca. 25–30 % av fiskeørnens unger oppnår kjønnsmoden alder. Undersøkelser viser også at ungfuglene forblir i Afrika helt til sitt tredje leveår. Videre streifer ungfuglene mer rundt i Afrika enn de voksne fuglene. Trekkellingene fra Falsterbo har vist en økning i antallet de siste par årene, men gjennomsnittstallet fra 1973–2004 er på 249 individer årlig.

Fiskeørnen har hatt det tøft gjennom årene. Tidligere, før fredningen, ble den skutt og drept fordi den var rovilt og tok for mye matnyttig fisk. Seinere kom forsuren av vann og vassdrag med påfølgende fiskedød. I tillegg har også sprøytemidler og tungmetaller forgiftet fiskeørnen. Nå er stadige forstyrrelser på grunn av økt båtbruk og friluftsliv i nærheten av reiområdene et økende problem.

I april er det hektisk aktivitet for fiskeørnparet. De parer seg gjentatte ganger om dagen. Reiret skal fikses og pyntes, reviret skal forsvares og hannen må stadig bringe fisk til hunnfuglen. Hun må stadig mates for å få nok energi til å produsere egg. Hunnfuglen tigger her etter mer mat fra hannfuglen. Legg for øvrig merke til det tydelige brystbåndet hos hunnfuglen.

Av og til slår fiskeørnen kloa i for stor fisk, som her, og må etter hvert slippe taket.

I slutten av juli er fiskeørningene flygedyktige. På ungers vis er det masse lekning og aktivitet nær reiret. Her utføres et skinnangrep under høylytte protester fra offeret.

Når fiskeørnen kommer til syne opp av vannskorpa etter et angrep, kan den ligge en liten stund og summe seg før den letter igjen.

Fotografen forteller:

Det har blitt tradisjon å besøke en lokalitet for fiskeørn i kurtisen. Jeg har valgt et godt utkikksted. Herfra ser jeg det meste som foregår på andre siden av vannet, og gjennom teleskopet blir fuglene forvandlet fra små prikker til flotte, staselige fiskeørner.

Det er midten av april, og faktisk daler det ned snøfiller. Fort blir landskapet hvitt. Jeg småfryser litt, men har heldigvis med meg litt ekstra klær. Fiskeørnparet enser ikke snøen. De har det travelt med å fikse på det store reiret som ligger i toppen av en furu. Spesielt er det travelt for hannen som, i tillegg til reirbygging, stadig må imponere hunnen med fluktoppvisninger, ja endog servere henne fisk. Som om ikke det var nok, er det til stadighet kamp om reviret. Luftkamper må utkjempes flere ganger til dagen, og innimellom er det paringer som skal sikre at det blir avkom i løpet av sesongen.

Flere ganger i løpet av dagen kom det lokale ravneparet snikende. Fiskerestene er tydeligvis fristende, og en gang fløy den ene raven rett mot reiret hvor restene av en delvis oppspist ørret lå. Den var bare noen fåtalls meter fra reiret da fiskeørnhannen nådde den igjen med hissige stup og nedsenkede klør. Raven fikk det plutselig travelt med å komme seg vekk, og jeg kunne høre den skrike fra andre siden av vannet. I kikkerten så det ut som om det var nærkontakt mellom fuglene minst én gang. Kanskje det gjorde vondt? Egentlig har ikke raven mye den skulle ha sagt mot en angripende fiskeørn, den blir fort jaget vekk. Raven har tydelig respekt for fiskeørnens klør. Den setter kursen mot et

stort hogstfelt og lander i et tørrtre midt i det åpne feltet. Ivrig klunker den på ravnemis, opphisset av det som nettopp har skjedd. Fiskeørnen er allerede tilbake oppe i den bratte lia. Den tar noen runder over reirtreet, før den lander i en tørrfuru. Herfra har den full oversikt og unner seg en liten pause i all travelheten.

Mens jeg studerte fiskeørnen i teleskopet, fikk jeg mange artige opplevelser i løpet av dagen. Gjentatte ganger mens fiskeørnen satt vaglet høyt oppe i tørrfuru, kikket den opp mot himmelen. Det var tydelig at et eller annet fanget oppmerksomheten dens til stadighet. Egentlig var det bare å følge blikkretningen dens, for høyt oppe mot himmelen seilte tre musvåker i vide sirkler. Plutselig røk to av musvåkene sammen, klør mot klør, akkompagnert av høylytte skrik. Tydeligvis var den tredje musvåken en inntrenger, og etter hvert ble den fordrevet. Det gjenværende musvåkparet satte kursen inn mot et dalsøkk og forsvant inn i tett furuskog. Sannsynligvis fløy de rett inn i reirområdet sitt. Fiskeørnen hadde bivånet det hele, men hadde ikke funnet det umaken verd å lette fra sitteplassen sin. Musvåkene var på betryggende lang avstand.

Annerledes var det da en stor hønsenhauk krysset vannet seinere på dagen. Faktisk hadde hønsenhauken kurs rett inn i fiskeørnreviret. Fiskeørnen hadde ikke noe valg. Både hannen og hunnen kastet seg på vingene for å ta opp kampen mot denne farlige inntrengeren. Hønsenhauken er ikke til å spøke med, selv om den er mye mindre i vingspennet er den like stor i kroppen, og av til blir fiskeørnen mat

for hønsenhauken! Men to fiskeørner ble for mye for hønsenhauken. Fiskeørnparet stupte gjentatte ganger ned mot hønsenhauken og viste klør, men på mer betryggende avstand enn mot raven. Hønsenhauken søkte tilflukt i skogen for å riste av seg plageåndene.

Etter hvert forsvant snøen igjen. Mildvær med skyer tok etter hvert knekken på det tynne snølaget. Fiskeørnparet satt nå ved siden av hverandre i en furu. Jeg kunne ikke unngå å fornemme den rolige atmosfæren som hvilte over fuglene som satt vaglet høyt oppe i tørrtreet og kikket ut over reviret.

Jeg har også fått opplevd fiskeørn på nært hold når den stuper etter fisk. Godt gjemt i et skjul satt jeg og ventet på at fiskeørnen skulle slå til. Hver gang fiskeørnen stupte ned i vannet, skjedde det lynhurtig. Jeg klarte aldri å fotografere den i flukt med utstrakte klør mot vannflaten, slik som jeg hadde håpet på. Nei, jeg hørte bare et voldsomt sus fra vinger og et veldig plask. Så var angrepet over. Nå gjaldt det å være kjapp med å finne fiskeørnen i telen. Når fiskeørnen stuper, forsvinner den ofte helt under vannskorpen i et lite øyeblikk. Normalt har en bare noen få sekunder på seg før ørnen stikker hodet opp fra vannflaten igjen. Den bakser straks med vingene for å komme fri fra vannskorpen, vinner høyde og rister deretter fjørdrakten så vanddråpene står som en kaskade rundt ørnen. Var jeg tilstrekkelig rask, fikk jeg noen bilder av fiskeørnen før den lettet fra vannskorpen, og var jeg ekstra heldig fikk jeg også bilder av fiskeørnen med fangst i klørne.

Fiskeørnen angriper alltid mot vinden og er avhengig av å få tilstrekkelig med oppdrift når den skal lette fra vannskorpen.

Vanligvis lever fiskeørnen av ulike karpfisker, som her en abbor.

Lappugle

Lappugla
Laplandsugle
Lapinpöllö

Hekkebiotop for lappugle. Lappuglen er vidt utbredt i taigaen, barskogsbeltet på den nordlige halvkilde.

Et møte med lappuglen vil du aldri glemme! Alt er eiendommelig ved denne uredde uglegiganten. Det enorme hodet med små, gule øyne, foruten den løse, grå fjørdrakten, en fjørdrakt som skal holde uglen varm selv når gradestokken nærmer seg 40 minusgrader. Det er kaldt i taigaen vinterstid. Tar lappuglen til vingene, er det alltid med duvende, rolige vingeslag. Langsomt forsvinner den ut av syne og inn i barskogens mørke ...

Lappuglen har et imponerende ytre og virker i felt jevnstor eller større enn hubroen, selv om den er under halvparten så tung. Her har lappuglen oppfanget lyd fra en smågnager nede i vegetasjonen.

LATINSK NAVN: Strix nebulosa.

GLOBAL UTBREDELSE: Hele taiga-beltet på nordlige halvkilde.

NORGE: Regelmessig forekomst i Pasvik, mer sporadisk i grensetraktene mot Sverige.

HABITATVALG: Gammel barskog med åpne partier som myrer og hogstflater.

ANTALL HEKKENDE PAR I NORGE: Vanskelig å vurdere. Fra 0–20 par.

BESTANDSUTVIKLING: Positiv i Sverige hvor vi har den nærmeste faste bestanden.

GENERELLE KJENNETEGN: Stor ugle med påfallende stort hode med konsentriske ringer, små gule øyne og løs, grå fjørdrakt.

KJØNNSFORSKJELLER: Hunnen er størst.

FØRVEKSLINGSMULIGHETER: Veldig karakteristisk, men deler leveområde med den litt mindre og lysere slaguglen.

KROPPSLENGDE: 65–70 cm.

VINGESPENN: 134–160 cm.

VEKT: 900–1900 g.

FØDE: Smågnagere og spissmus.

REIR: Tar i bruk forlatte rovfuglreir.

EGGLEGGING: Vanligvis 3–6 egg i april/mai.

RUGEPERIODE: 28–36 døgn.

REIRPERIODE: 3–4 uker.

TREKKFORHOLD: Både standfugl og streiffugl.

LEVEALDER: Opptil 16 år.

FÅ MENNESKER HAR SETT LAPPUGLE i Norge. I Pasvik er det størst sjanse for å oppleve denne barskoguglen. Barskogen i Pasvik er en direkte utløper fra Russlands taiga hvor lappuglen har sin kjerneutbredelse. Men lappuglen er også påvist hekkende i Troms og i Trysil. Sannsynligvis hekker lappuglen sporadisk i grensetraktene mot Sverige. Lappuglens bestand i Norge er dermed høyst variabel. Her kan den nok mangle som hekkefugl flere år på rad, mens i andre år med gode forekomster av smågnagere er det ikke umulig at opp mot 10 par kan hekke. Lappuglen er ikke lett å finne, og i de dype skogene langs grensen er det plass til mange par.

I Sverige er lappuglen vanligst i Norbotten. Bestanden har imidlertid økt i antall, samtidig som lappuglen har utvidet hekkeområdet mot sør de siste tiårene. Den hekker nå f.eks. regelmessig sør til Østersund, enkelte par også helt sør i Dalarne. Lappuglene i Dalarne hekker nesten årlig. Dette skyldes sannsynligvis at de store hogstfeltene i området gir en jevn tilgang på smågnagere, uten markante topp- og bunnår. Ungekullene blir dermed små, men årlige hekkinger kompensere for dette og opprettholder lappuglebestanden. Det er

ikke veldig langt over til Norge fra disse hekkeområdene. Bestanden i Sverige estimeres til 200–500 par.

Egentlig er lappuglen en nomade i taigaen på lik linje med snøuglen på tundraen. Den fennoskandinaviske bestanden får stadig tilsig av russiske fugler. I smågnagerår kan lappuglen hekke i store deler av Finland, selv om den har sin hovedforekomst i nordlige deler av landet. I Finland anslås bestanden til å være mellom 500–1500 par.

For mang en naturinteressert, er lappuglen den ypperste kreasjonen naturen har å by på, den er ufattelig flott. Stor som en hubro og med en tykk fjørham som mangler sidestykke blant uglene. Mesteparten av fuglen er bare fjører, dermed veier den kun halvparten så mye som en hubro. Dette skyldes en helt spesiell tilpasning. Lappuglen er en smågnagerspesialist som er blitt selektert stor for å kunne slå gnagere gjennom metertykk snø. Den tykke og løse fjørdrakten gjør at en såpass stor fugl klarer å overleve i ekstrem kulde med et lite næringsbehov.

Lappuglens jakt er fascinerende. Tenke seg til! Sitte oppe i et tre, og fra treet kunne høre en mus som beveger seg under

Sola er gått ned og tussmørket har senket seg i skogen. Lappuglen er ute på jakt i blåtimen.

Lappuglen som holdt til i skogstraktene ved Kristiansand vinteren 2004. Fremre del av hodet, som er omkranset av uglesløret, kan best sammenlignes med en stor parabolskjerm som er spesialdesignet til å fange opp ethvert musepip.

snøen på opptil 100 meters avstand! Deretter fly ut etter å ha lokalisert musas nøyaktige posisjon, slå igjennom snøen og gripe musa med dødelig presisjon. Kun et tykt skarelag kan hindre lappuglens jaktteknikk. Da har den valget mellom de evige jaktmarker eller utvandre til andre områder med løsere snø. Lappuglens hode kan best sammenlignes med en diger parabolskjerm. Det litt innsunkne ansiktspartiet blir nærmest å betrakte som et stort ytre øre, men under fjørkransen sitter de ekte øreåpningene, den ene litt høyere enn den andre. Dermed vil lyden nå øregangen med en bitte liten tidsforskjell. Dette er nok til at lappuglen lettere kan bestemme hvor lyden kommer fra. Øynene er påfallende små i det store hodet, likedan føttene som kun skal fange smågnagere. Beina er imidlertid lange, en tilpasning for å gripe etter mus under dyp

snø. I likhet med haukuglen og jorduglen kan lappuglen stå stille i luften med baksende vingeslag over et punkt når den jakter, men den flyr også fra tre til tre på posteringsjakt. På hver sitteplass sitter da lappuglen og vrir på hodet for å peile inn lyder fra smågnagere. En tredje jaktteknikk er å fly lavt og svært langsomt over terrenget som granskes møysommelig for byttedyr.

Lappuglen bruker forlatte kvistreir etter hønsehauk og musvåk. I Sverige har man tatt konsekvensen av mangel på naturlige kvistreir. På grunn av skogsbruket har spesielt hønsehauken hatt trange kår. Bestanden har gått ned og det er langt mellom haukens kvistreir. Dermed er det enkelte plasser blitt laget kunstige reirplattformer som lappuglen har tatt i bruk.

Dette bildet viser et annet særtrekk hos lappuglen: De usedvanlig lange beina gjør det mulig å fange mus i dyp snø.

Lappuglen kan også jakte i dagslys. Her er den fotografert på ettermiddagen. Lappuglen bruker ofte åpne hogstfelt til sine jaktområder. Her har smågnagerne god tilgang på føde når bjørketrærne spirer.

Når lappuglen jager i skogen, sitter den ofte på avbrekte trestubber og lytter etter mus. Er trestubbene litt utholt i toppen og store i omkrets, kan lappuglen hekke i slike stubber.

Det er februar måned i Pasvik, og lappuglen har trukket inn i skogen og vaglet seg på snødekt grein. Her hviler den etter en intens jaktøkt i grålysningen.

Det er over 50 år siden sist en nordmann lagde en komplett bok om alle rovfuglene og uglene i Norge. Den gang var bildematerialet svært sparsomt. *Rovfugler og ugler i Nord-Europa* presenterer et bildemateriale ingen annen rovfuglbok har maken til.

Fakta om boken:

- Presentasjon av alle hekkeartene i Nord-Europa
- Ingen tilsvarende bok på markedet
- Over 300 sider
- Over 250 fantastiske fotos
- Stort format: 23 x 26 cm

**Vi tilbyr boken til spesialpris
fraktfritt levert**

Oridinær pris kr 448,-

Kontakt Wigestrånd Forlag
v/Øyvind Wigestrånd
oyvind@wigestrånd.no
Mob.: 915 46 810
Arb.: 51 51 7611

Boken gir kunnskap og inspirasjon til alle som ønsker seg mer viten om rovfugler og ugler. Her får du vite hvor stor sannsynligheten er for at du får oppleve de ulike artene, enten det er ytterst i havgapet, i høyfjellet eller i de dype barskogene.

Hver art blir presentert med en faktabok, en generell tekst og forfatterens egne opplevelser med arten; Fotografen forteller. Boka har også egne kapitler som vil hjelpe deg å se forskjell på artene, plansjer med fluktprofiler av alle rovfuglarter, i tillegg til tabeller med bestandsoversikter for rovfuglene og uglene i alle de nordiske land, med kommentarer om bestandsutvikling og sårbarhet. Noe av det som skiller boka fra liknende bøker, er det høye antall bilder hver art blir presentert med.

Boken beskriver alle hekkeartene i Nord-Europa.

OMTALTE FUGLEARTER:

Dagrovfugler: Havørn, fiskeørn, kongeørn, jaktfalk, vandrefalk, lerkefalk, dvergfalk, tårnfalk, hønsehauk, sivhauk, myrhauk, enghauk, spurvehauk, vepsevåk, musvåk, fjellvåk, glente og svartglente.

Nattrovfugler: Hubro, snøugle, haukugle, kattugle, slagugle, lappugle, hornugle, jordugle, perleugle, spurveugle, kirkeugle og tårnugle.

ØVRIG INNHOLD:

- Systematikk hos rovfugler
- Tips for artsbestemmelse
- Fluktidentifikasjon
- Antall hekkepar i de nordiske land

